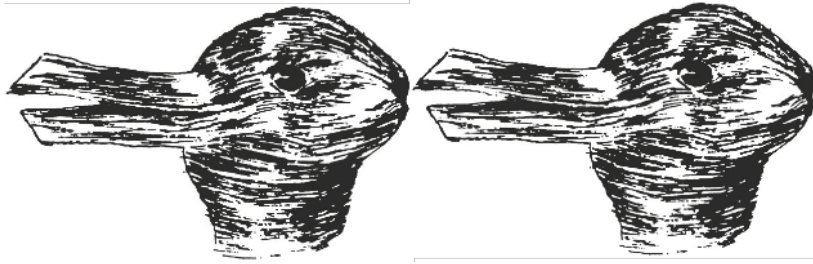

Alles is een bubbel, de realiteit is een droom

Vroeger kreeg iedereen in Nederland min of meer dezelfde informatie. Het belangrijkste informatiekanaal was het acht-uur-journaal. Verder waren er kranten die linkser of rechtser waren, maar veel verder ging het niet met de variatie. De afgelopen 15 jaar is daar met sneltreinvaart verandering in gekomen. Social media vormen nu een groot deel van de informatievoorziening. Vrienden, familie en collega's delen online nieuwsartikelen, filmpjes en berichten. Vaak komt de informatie die op die manier gedeeld wordt van mensen uit hetzelfde sociale milieu, waarin mensen min of meer dezelfde politieke overtuigingen hebben. De informatie die via social media tot ons komt is dus feitelijk 'gefilterd'. Een populaire term hiervoor is dat we in een 'informatiebubbel' zitten.

De impliciete aanname bij het praten over een 'informatiebubbel' is dat er een 'echte' buitenwereld is (een wereld waar we beperkt kennis van kunnen nemen omdat we in een informatiebubbel zitten), maar het is veel erger. Onze informatievoorziening wordt niet alleen beperkt door een informatiebubbel waar we als sociale groep in zitten, maar ieder mens zit in zijn eigen persoonlijke informatiebubbel. We kunnen helemaal geen kennis nemen van de 'echte' wereld, zou die al bestaan. 'Pfff, heb je weer zo'n cultuurrelativist met van dat postmodernistisch gewauwel.' denk je misschien, maar dat zou een vergissing zijn. We leven in de veronderstelling dat we van ver gekomen zijn nu we weten dat de wereld niet plat is maar rond, en dat de aarde om de zon draait en niet omgekeerd, en dat we dus een steeds waarheidsgetrouwer beeld van de 'werkelijke wereld' opbouwen. Echter, de *Eigenwelt* van de mens kent fundamentele beperkingen die met voortschrijdend inzicht niet opgeheven worden.

Ik onderzoek de hersenprocessen die ten grondslag liggen aan visuele perceptie en visueel bewustzijn. Niet het onbegrijpelijke esoterische bewustzijn van Freud, maar het dagelijks bewustzijn. Gewoon, "wat je ziet en hoort" zullen we maar zeggen. Op het moment dat je deze tekst leest gebeurt er namelijk iets bijzonders. Miljarden neuronen in je brein praten met elkaar, en die zenuwimpulsen ondergaan een complex integratieproces. Ten gevolge daarvan heb je de ervaring van de letters, die samen woorden vormen en uiteindelijk de betekenis van de tekst. Die ervaring, de uitkomst van dat integratieproces is wat we in de dagelijkse taal 'bewustzijn' noemen. Aangezien dat integratieproces op de lage niveaus bij iedereen op zeer vergelijkbare wijze verloopt, kunnen we met elkaar praten over wat we zien. En omdat we opmerken dat onze dagelijkse ervaring vaak overeenkomt, leven we in de veronderstelling dat er een gemeenschappelijke 'kenbare' realiteit aan ten grondslag ligt. Dat is echter een hardnekkige illusie.

Een voorbeeld. In het plaatje hierboven zijn twee dieren te zien. Afhankelijk van de toevallige staat van je brein zie je waarschijnlijk twee konijnen, of twee eenden. Mocht je je afvragen wat ik bedoel stel je dan even voor dat het rechterkonijn de linker-eend een kus geeft. Je kunt met een beetje moeite nu ook heen en weer gaan, waarbij je besluit twee eenden, twee konijnen, of een konijn en een eend te zien. Wat ik met dit voorbeeld wil laten zien is dat onze bewuste ervaring geen directe reflectie van de "werkelijkheid" is, maar de uitkomst van een model dat ons brein heeft van de buitenwereld. Er kunnen meerdere modellen zijn, die evenveel bestaansrecht hebben. Het 'juiste' model bestaat in die zin niet. Ik zie je wenkbrauwen weer omhoog gaan, je denkt: "dat komt in het echt nooit voor, daar is een eend een eend en een konijn een konijn!". Het interessante is nu juist dat *zelfs* een eend niet altijd een eend is, en *zelfs* een konijn niet altijd een konijn.

Als iemand anders er een ander model op na houdt dan jijzelf kunnen er eigenlijk maar twee dingen gebeuren: je begint te lachen, of je wordt boos. Vrijwel alle literatuur en de gehele entertainment industrie is op het eerste geval gebouwd. Neem een zin als "De astronoom huwde een ster". Zo'n zin is grappig omdat hij tot

"Er kan geen vrede zijn zolang zij geen afstand doen van hun Konijnen God en onze Eenden God accepteren!"

nadenken stemt over wat er nu eigenlijk bedoeld wordt. Ook het hele concept van de 'plotwending' is er op gebaseerd, en zowel cabaret als stand-up comedy maakt er dankbaar gebruik van ('de pratende kut' als model van het ringbaardje, een bekende grap van Youp van het Hek). Dat het hebben van verschillende modellen ook tot boosheid kan leiden zie je terug in ruzies van klein tot groot, van echtscheiding tot oorlog. Onze volledige parlementaire democratie bestaat om de boosheid te kanaliseren die je ervaart als de ander er een verschillend model op na houdt, om situaties als in het plaatje hiernaast te voorkomen.

Toch zijn de meeste mensen er impliciet of expliciet van overtuigd dat er een *echte* werkelijkheid is. En zij denken ook nog dat zij die beter kennen dan de rest van de mensen. Zo is 75% van de mensen er van overtuigd dat hij/zij beter auto rijdt dan de rest van de bevolking. Bisschop Berkeley stelde dat de realiteit helemaal niet bestaat. Dat vinden de meeste mensen moeilijk te erkennen, al

hebben natuurkundigen daar grappig genoeg minder moeite mee dan psychologen (denk eens aan de relativiteitstheorie). Maar of die werkelijkheid bestaat doet er eigenlijk niet toe. Het is belangrijker te onderkennen dat *onze* realiteit nooit meer kan worden dan een model, en dat de enige manier om met elkaar verder te komen is om het model van de ander te begrijpen. In die zin lijkt het praten over een 'informatiebubbel' een stap in de goede richting, maar wees bedacht op de onderliggende aanname: dat er een 'kenbare' werkelijkheid is die iedereen met de 'juiste' informatie kan krijgen. En die aanname is gevaarlijk. Uiteindelijk zijn we allemaal onze eigen informatiebubbel, en behandelen we informatie op een manier die bij ons eigen model van de werkelijkheid past. De informatiebubbel - het gegeven dat mensen alleen informatie uit hun eigen sociale milieu tot zich nemen- lijkt tegenstellingen te vergroten. Maar uiteindelijk lost de informatie zelf het probleem niet op. Ook toen de informatiebubbels nog beperkt waren, waren we het met elkaar oneens en trokken we ten strijde. We kunnen met dezelfde informatie tot een andere conclusie komen, zoals het Eend-Konijn voorbeeld laat zien. Het gaat om het vermogen en de wil het model van de ander te begrijpen.

Johannes Fahrenfort is Assistant Professor op de Vrije Universiteit (en binnenkort ook op de Universiteit van Amsterdam). Meer informatie kunt u hier vinden: <http://www.fahrenfort.com>